

Дещо про розорені кургани (пам'ятка для сільських голів)

На території України розташовано десятки тисяч старовинних поховань-курганів, які є культурною та археологічною спадщиною народу України. Відповідно до ЗУ «Про охорону культурної спадщини» та ЗУ «Про охорону археологічної спадщини», кургани повинні охоронятися для запобігання їх пошкодження, руйнації або знищення.

ФУНКЦІЇ щодо здійснення контролю за збереженням курганів законодавством покладено на органи охорони культурної спадщини обласних державних адміністрацій.

У свою чергу, вищевказані органи повинні ініціювати укладання договорів щодо охорони курганів із власниками або користувачами земельних ділянок, на яких ці кургани розташовано.

Особа, яка уклала такий охоронний договір, бере на себе зобов'язання щодо збереження кургану, тобто запобігання незаконному забору землі, незаконного розкопування або розорення, використання кургану для сільськогосподарських потреб тощо.

За неналежне виконання цих зобов'язань, особа притягується до кримінальної відповідальності (або адміністративної – в залежності від тяжкості правопорушення).

Також повноваженнями щодо забезпечення захисту об'єктів культурної спадщини наділені районні державні адміністрації та виконавчі органи сільської, селищної, міської ради.

Так склалося, що переважна більшість курганів розташовано на землях, які вже приватизовані громадянами або знаходяться в оренді у фізичних та юридичних осіб.

Замість того, щоб укладати охоронні договори з кожним окремим власником або користувачем земельної ділянки, обтяженої курганом, органи охорони культурної спадщини уклали такі договори із сільськими, селищними та міськими радами, перекладаючи таким чином на плечі їх керівників відповідальність за охорону відразу усіх курганів, які розташовані на землях цих територіальних громад.

Але зараз ми не будемо обговорювати правомірність такого підходу до справи, бо внаслідок укладання таких договорів виникла більш серйозна проблема.

Справа в тому, що наряду із курганами, які були у відповідному стані, під охорону місцевої ради передавались і кургани, які вже були розорені і зрівняні із землею ще за радянських часів, але в охоронному договорі вони фігурували, як нерозорені.

Укладання таких договорів відповідні органи державної влади позиціонували як формальність і наполегливо рекомендували їх підписати. Зазвичай, якщо і було підписано разом з договором Акт передачі об'єкта охорони, то на місце його розташування ніхто не виїжджав, і його стан ніхто у документах не фіксував.

Тобто, вже з моменту укладання охоронного договору, голову місцевої ради можна було притягувати до кримінальної відповідальності за те, що переданий йому на збереження курган є знищеним. Довгий час це питання ніхто не піднімав, допоки

органи прокуратури не стали притягувати голів рад до відповідальності за незбереження курганів. На пояснення, що ці кургани вже такими були передані на зберігання, бо були знищені ще років за двадцять-тридцять тому, ніхто не звертав уваги.

З огляду на те, що останнім часом значно збільшилась кількість звернень представників сільських рад щодо вищевказаної ситуації, вважаємо за доцільне довести до відома загалу нашу точку зору про один із способів запобігання притягнення до відповідальності невинних людей.

ЯКЩО сільський голова свого часу пристав на наполегливу пропозицію органу охорони культурної спадщини та підписав охоронний договір, яким взяв зобов'язання здійснювати охорону кургану, який на той час вже було знищено, то для запобігання адміністративного або кримінального покарання можна спробувати в судовому порядку визнати цей охоронний договір неукладеним. Ініціатива подання відповідного позову до суду повинна надходити від сільської ради. Для свого захисту у суді доцільно використовувати наступні норми законодавства. Відповідно до ст.628 ЦКУ, зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства. Відповідно до ст.638 ЦКУ, договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди. У цьому випадку, при укладанні охоронного договору сторони не визначили одну з істотних умов договору, без якої договір не є укладеним, а саме: предмет договору. У договорі до поняття предмет договору включається і поняття об'єкт договору, яким є сам курган. Оскільки курган є матеріальним об'єктом і нерозривно пов'язаний із земельною ділянкою, на якій він розташований, то для визначення його, як об'єкта договору, необхідно було його ідентифікувати, а саме: визначити усі його характеристики, фактичний стан та точне місце розташування у просторі. Без такої ідентифікації, яка, зазвичай, проведена не була, охоронний договір не є укладеним, бо не визначено предмет договору і не зрозуміло, що треба охороняти. Якщо договір не є укладеним, то не виникає ніяких зобов'язань щодо його виконання і ніякої відповідальності за неналежний стан об'єкту охорони. Також на користь неукладеного договору може служити факт знищення кургану на момент його укладання (відсутність об'єкту договору). Для доведення цього факту можливо застосувати покази свідків, які зможуть підтвердити цей факт, а також необхідно витребувати в судовому порядку в обласному органі охорони культурної спадщини паспорт на цей курган. Відповідно до ст. 8 ЗУ «Про охорону археологічної спадщини», археологічні пам'ятки підлягають державному обліку незалежно від підпорядкування і форми власності. Державний облік археологічної спадщини здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини. Державний облік археологічної спадщини включає її виявлення, фіксацію, визначення наукової та культурної цінності, картографування і паспортизацію, складання списку і зводу археологічних пам'яток, облік та інвентаризацію археологічних колекцій незалежно від відомчої належності і форми власності. Обласні управління охорони культурної спадщини декларують, що за часів незалежності вони створили паспорти на кожен курган області, куди входять усі документи по кургану, його опис, технічна документація на землю та фотофіксація у різних ракурсах. Із наданого суду паспорта

кургану можна буде дійти висновку про його фактичний стан на момент укладання договору.

ВИЩЕВКАЗАНІ докази також можливо застосувати у тому разі, якщо замість визнання договору неукладеним, у судовому порядку буде встановлюватися факт знищення кургану ще у радянські часи. Рекомендую також використати відсутність нижченаведених документів, які повинні бути додатками до охоронного договору. Відповідно до ч.1, 6 Порядку укладання охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2001 р. № 1768, охоронний договір встановлює режим використання пам'ятки культурної спадщини, у тому числі території, на якій вона розташована. До охоронного договору додаються:

- акт технічного стану пам'ятки (форма якого затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини) на момент укладення охоронного договору;

- генеральний план земельної ділянки, на якій розташована пам'ятка (у масштабі 1:50, 1:100, 1:500, 1:1000 або 1:2000);

- паспорт пам'ятки.

Також передачу кургану (об'єкту договору) від органу охорони культурної спадщини до особи, яка відповідно до договору, повинна його охороняти, треба оформляти Актом прийому-передачі, у якому теж зазначається фактичний стан об'єкту. Відсутність цього Акту означає, що об'єкт охорони передано не було, і на цій підставі не виникло ніяких зобов'язань з його охорони.

Відповідно до ст.32 ЗУ «Про охорону культурної спадщини», з метою захисту традиційного характеру середовища окремих пам'яток, навколо них мають встановлюватися зони охорони пам'яток: охоронні зони, зони охорони археологічного культурного шару. Межі та режими використання зон охорони пам'яток визначаються відповідною науково-проектною документацією і затверджуються відповідним органом охорони культурної спадщини.

Тобто, перед передачею кургану, орган охорони культурної спадщини повинен був розробити технічну документацію щодо визначення охоронної зони навколо кургану і передати, принаймні, копію цієї документації при укладанні охоронного договору. Визначення меж охоронної зони є також істотною умовою договору даного виду.

Якщо цього зроблено не було, охоронна зона не визначена і документи не передані до сторони договору, то це також свідчить про відсутність визначення та ідентифікації об'єкта договору.

Отже, якщо на території будь-якої ради є кургани, які передали на зберігання вже розореними, то місцевій раді треба заздалегідь потурбуватися про те, щоб мати рішення суду про встановлення факту знищення кургану ще до укладання охоронного договору або рішення суду про визнання охоронного договору неукладеним.

До речі, для притягнення до кримінальної відповідальності ще треба довести вину звинуваченого. І тут є над чим попрацювати кваліфікованому юристу. Юридичну консультацію з питань, пов'язаних із земельними правовідносинами, ви можете отримати у спеціалістів Громадської організації «Громадська платформа по впровадженню земельної реформи у Дніпропетровській області» за адресою: Дніпропетровськ, вул. Комсомольська №52, оф.448, тел.(056) 732-41-53.

Інформація підготовлена юристом-консультантом Ларисою Василенко в рамках реалізації проекту «Створення мережі правової підтримки сільського населення в галузі земельних відносин», що фінансується USAID та стала можливою завдяки підтримки американського народу.

По матеріалам сайту: <https://silskinovyny.com/>